

ցեալք. պէտք է տալ թղթախտացելոյն թքաման մը որոյ մէջ գտնուի միբրոպային՝ հեղուկ մը. այս ամանները պէտք է թափել հրոյ վերայ և յետոյ մաքրել եռացած ջրով: Բացարձակապէս պէտք է զգուշանալ և չթափել այս ամանները ախոռոց, կարեաց տեղւոյ կամ հաւնոցաց մէջ. դարձեալ խորհուրդ կու տան նոյն մատենագիրը որ թղթախտացեալը տանի իր հետ միշտ փոքրիկ սրուակ կամ աման մը, և տնէն դուրս ևս միշտ նոյն ամանին մէջ թքնէ, ոչ երբեք բաց օդոյ կամ փողոցաց մէջ: Նոյն գրուածքին մէջ կը գտնուին դարձեալ հետեւեալ զգուշութիւնքն.

Բնաւ չննջել թղթախտացելոյ մը անկողնին մէջ. քիչ ատեն կենալ իր խուցի մէջ, և տղայոց բնաւ թոյլ չտալ մերձենալ հիւանդին կամ իր սենեկին:

Թղթախտացելոյն բնակութենէն հեռացնել այն ամէն լանձինք որք կ'ենթադրուին պատրաստականք կամ յարմարագոյնք նոյն հիւանդութեան: Մասնաւորապէս պէտք է զգոյշ կենան՝ ծաղիկ, ստեպ ծանր հարբուխ կրող և այլ նման հիւանդութեանց ենթակայ եղող անձինք, վասն զի յարմարագոյնք են: —

Թղթախտացելոյն մարմնոյն դպած բան մի չգործածել (սաւանք, ծածկոցք, զգեստք, կոշիկք, կահկարասիք) նախ քան ծխելու:

Եետ թողլու իր բնակարանը պէտք է զայն լաւ մը ծխել:

Նոր և մեծ քրիստոսար շոգեմաւ: — Ամսաթերթի մը մէջ կարդացինք Ովկիանոս կտրող մեծամեծ շոգեմաւուց երագութիւնը: Սիբի օֆ փարի կոչուած շոգեմաւն՝ Եւրոպայէ ի Միացեալ — Նահանգք երթեկող շոգեմաւուց մէջ՝ ամենէն արագն է. 170 մէդր երկայնութիւն, 19 լայնութիւն և 13 մէդր բարձրութիւն ունի. իր տանողութեան (tonnage) չափն է 10,500 տակառաչափ: Այս հրէշը միջեւու համար՝ 20,000 ձիու զօրութեամբ չարժիչ մեքենաներ կան, և այս ահագին զօրութեամբ օժանդակեալ միջին հաշուով ժամուան մէջ մինչև 30 չափ կ'ընթանայ, որ է ըսել 37 միոն կամ հազարամէդր: Այս երագութիւնն ստանալու համար՝ որով վեց աւուր մէջ ահագին աալանդեան Ովկիանոսը կը կտրէ՝ օրուան մէջ 300 տակառաչափ ածուխ կը սպառէ. իսկ ամբողջ երթին համար 1,800 տակառաչափ: Իւր երկու միջ զտուտակներն (hélice) ըրպէի մէջ 88 շրջան կ'ընեն, վեց օրուան մէջ 760,320 չրջան:

Մեծ Զողաձուկ (Morue) մը: — Ի Լոֆոտն (Նորվեկիա) հսկայ ձողաձուկ մը որսացեր են. այս ձուկը 13 հազարագրամ կը կշռէ և 1.62 մէդր երկայն է: Ըստ Պ. Գոլթի մէդր մի երկայնութիւնն իսկ չափազանց է այս ցեղի ձկանց համար: Զուարանն 3 հազարա-

գրամ կը կռէ և երկուք ու կէս միլիոնէ աւելի հաւկիթ կը պարու-
նակէ, որ է ըսել առ մի գրամ 340 հաւկիթ և կ'ըսեն որ հաւկիթնե-
րէն մաս մ'ալ հաւանականաբար որսալէն առաջ կ'որսնցուցած պի-
տի լինի, վասն զի մեծկակ ձողաձկունք ընդհանրապէս 9—15 մի-
լիոն հաւկիթ կ'ունենան. արդ այս հսկայ ձուկն իր մեծութեան հա-
մեմատ չունենալով և հաւկիթ՝ յայտնի է թէ մաս մը կ'որուսեր է:

Զկան ստամոքսին մէջ եղած կիսամարս շատ մը մնացորդաց մէջ զը-
տեր են նաև երկու մեծ ձողաձկանց ողնայարքն. և այս՝ ընդ ազատ
գաղափար մը կու տայ մեզի նաև այս տեսակ ձկանց շատակերու-
թեան:

Ազդեցութիւն իրաւքոնիի աճան ձկան (Carpe) վրայ: — Աւերջը
յատկութիւն ունի կոչելոյ 'ի կեանս քանի մը տեսակ ձկունք, որք
երկայն ժամանակ ջրէ զրկուելով խղճուած ըլլան. Սուրճ — քէնսին-
թընի ձկնարանին մէջ, չորս ժամի չափ արկղի մը մէջ և չոր տեղ եր-
կու ծածան պահեցին. այս ժամերը անցնելէն վերջը, երբ բոլորովին
մեռած կը համարուէին՝ վերստին զիրենք իրենց տարրին մէջ գրին-
այս ծածաններէն միոյն բերնին մէջ երբ քանի մը կաթիլ ալքոհլ զը-
րին՝ անմիջապէս սա ստացաւ վերստին իւր զգայութիւնքն և սկսաւ
լուզալ. դարձեալ յետ այլ չորս ժամերու նոյն միջոցով միւս ծածանն
ալ կենդանացաւ. փորձը նաև ուրիշ բաղմամբիւ ձկանց վրայ ալ կա-
տարեցին, ոմանց վրայ յաջողեցաւ ինչպէս կարմրախայտն (Truite),
բայց ապարդիւն եղաւ Լոսգւոյ (Saumon) վրայ:

Արդ փոխադրութեան համար որոշեալ ծածաններու բերնին
մէջ զնելով կտոր մը հացի միջուկ կամ սպունգ թաթախեալ յալ-
քոհլ ողջ և առողջ կը հասնին որոշեալ տեղերը:

Խորութիւն ածխահամքաց.— Քիչ շատ անձինք ամենաճիշդ գաղա-
փար ունին այն խորութեան ուր կ'իջնեն գործաւորք ածուխ փընա-
ռելու համար. ահա ամենէն խոր ածխահանքաց անուններն

Սիհամ ֆոլլըրի	554 մեդր
Նափիկասին ֆոլլըրի	695
Ռովպրիճ	745
Աշթըն Մուս	864
Սէնդ — Անդրէ (Պելճիա)	940
Մարիա (Փրիպրամ)	1082

Չայնական առաքը — Եթե մենք արձանին հրաշալի երևոյթն, որ արևուն ծագելու միջոց՝ քաղցրահնչիւն ձայն մի կ'արձկէր, իբրու ողջոյն մի առ լուսափայլ աստղն սուրնջեան, և ըստ վկայութեան Հումբոլդթի, Օրէնտալի եզերաց վրայ ևս կը պատահի կրօնիտի ժայռից մէջ, բնաբանից համար այլ ևս առեղծուած կամ անծանօթ բան մը չէ. վասն զի անոր պատճառն է արեգական ջերմութիւնն՝ որ ողջ շնչառակի և ուղիղ հոսանք մի կազմելով և ժայռին ճեղքուածոց միջէն անցնելով՝ ձայներ կը հնչեցնէ:

Ուրիշ տեղեր ևս կը լսուին բնական խորհրդաւոր երաժշտութեան ձայներ, որոնք սակայն զանազան հանգամանաց մէջ կը կատարուին: Յաճախ նոյն իսկ մարդու ոտից ներքե ևս կը լսուին նայնպիսի ձայնք, որ ռաժկին մէջ այլ և այլ առասպելաց և օտարոտի մեկնութեանց պատճառ կը լինի:

Ապտաւած Արաբիոյ Թոր քաղաքին մօտերը, ծովուն ափանց երկայնութեան վրայ բլրակ մը կը բարձրանայ, զոր տեղացիք Ճէպէյ Նաքուս կը կոչեն որ է Լիսառն զանգակի, իւր հրաշալի և քաղցր ձայներուն համար. որոյ նկատմամբ աւանդութիւն մի կայ Արաբաց մէջ, թէ անգ միանձանց վանք մը թաղուած է, որոնք զանգակի մը ձայնէն հոն ժողովեր են աղօթելու: Սոյն երևոյթս կը հաստատեն նաև եւրոպացի ճանապարհորդք, մասնաւանդ Պ. Ուլադ:

Բովանդակ բլուրն կազմուած է քուարցի խաւ՝ ի խաւ աւաղներէ, և ծովուն կողմը քարտու զառիվերներ կը տեսնուին: Այս կողմէս խոր պատառուածք մը՝ հետզհետէ լայնելով մինչև ի ծովափն՝ վախուտ գահավէժի կերպարանք կ'առնու, որոյ յատակին վրայ դիզուելով աւաղն՝ սաստիկ ուղղածիդ զառ ի վայր մը կը կազմէ:

Պ Ուլադը՝ առաջնորդութեամբ Բեգուինաց գահաւանդին վրայ ելաւ, ուշագիւր լինելով որ ստուգէ այն հրաշալի և եզական երևոյթը, որ այնքան հօշակուած էր աշխարհին մէջ: — Եւ յիշաւ, յետ սակաւ ժամանակի սկսաւ մեղմ ձայն մը լսուիլ, որ հետզհետէ զանազան սաստկութեամբ աւելի որոշ կը լսուէր, մերթ ժանր և տխուր, և մերթ անոյշ և ներդաշնակ՝ նման սրբնդի ձայնի. և այնքան սաստկացաւ ձայնն, որ կարծես զօրաւոր երգեհոնի սաստիկ թրթռումները կը լսուէր:

Կիրշնէր կը պատմէ՝ թէ փոմերանիոյ նաւահանգստին արեւելեան ափանց վրայ կը գտնուին երկաթային մասնիկներէ գունաւորեալ քուարցի աւազք, որ երբ շրջի մէկն անոնց վրայ և խոտորնակի զարնուի ոտքով, շառաչիւն մը կը լսուի, որ ի ռաժկաց ներդաշնակութիւնն առաւել կոչի. բայց որպէս զի այս երևոյթս կատարուի, հարկ է որ նախ ծովուն ալիքներն թրջեն աւազը, և ապա արևուն ճառագայթներն ցամաքեցնեն զայն: Երբ այս բանս պատահի, ծովեզերքը կը

լսուի ներդաշնակութիւն մի, որ քանի մ'օր կը տևէ. բայց յետ սակաւ աւուրց կը դադրի:

Սոյն երեւութիս պատճառքն տակաւին ստոյգ չեն գիտցուիր. այլ կարելի է ենթադրել, թէ յառաջ կու գայ այն՝ ժայռերուն փոքրիկ և խոշոր կոտորոց հնչուն լինելէն, որք իրենց մէջ մետաղի խառնուրդ. ներ կը բովանդակեն: Եթէ չենք սխալիր, Ապիսոփնիոյ մէջ ևս կը գտնուին հնչուն ժայռեր, որոց զարնուելով ձիւրուն երկաթապատ սմբակքն՝ այնպիսի ձայն մը կը լսուի, ինչպէս երբ պղնձոյ կամ զինկի թիթղան մը զարնուի:

Նոր այր մը՝ Ի Յունաստան. — Անտիպարոսի անուանի այրն ունի արդ իւր նախանձորդը: Տայիգետեայ գագաթան վրայ՝ մօտ ժամանակներս նոր գեղեցիկ և անուանի այր մը՝ բովանդակն՝ Ի յըսքարակց (stalactite) յօրինեալ: Բնակիչք ամենեին ծանօթութիւն չունէին անոր, որոյ նեղ անձուկ մուտքն ենթադրել կու տայ՝ թէ այն անցքն բացուել է երկու տարի առաջ եղած գետնաշարժին միջոց. ուստի մինչև ցարդ բնաւ մարդու ոտք չէ կոխած անդ: Անոր մէջ մըտնելն յետոյ՝ երեսուն քայլի չափ ձեղումն բարձրութիւնն է 3—4 մեդր, բայց աւելի առաջ երթալով կը հասնի այն՝ Ի 5 և մինչև Ի 10 մեդր: Նորոք լայնութեան չափն է 10 մեդրէն մինչև Ի 18 մեդր. իսկ խորութիւնն և ընդարձակութիւնն տակաւին անծանօթք են. բայց կը կարծուի՝ թէ շատ խորունկ և ընդարձակ է, և ունի բազմաթիւ ճիւղեր: Կամարին վրայ բիւրաւոր շթաքարեր կը գտնուին. իսկ գետինն՝ որ անհաւասար է՝ լի է պոկաքարամբք (stalagmite), որք մէկ տեղ ժողովելով՝ նորանոր և անսովոր ձևեր կը կազմեն:

Չայնախօս գործիւն. — Պ. Էտիսըն, ինչպէս ուրիշ անգամներ ալ գրելու առիթ ունեցանք, յետ կատարելագործելու այս իր զարմանալի գործին՝ ծանօթացուց զայն յեւրոպա բազմաթիւ փորձերով: Մենք ալ ահաւասիկ քանի մը տեղեկութիւններ կու տանք այս սքանչելի գիւտին վրայ:

Չսպանակ մը հաղորդուած է մետաղական թրթռուն թիթեղի մը, այնպէս որ մերձաւոր թիթեղի մը ամէն թրթռումը՝ փոքրիկ պաքի մը միջոցով իսկոյն առաջին թիթեղին կը հաղորդուի: Այս երեք մարմիններն այնչափ կը մերձենան՝ որ սլաքը գպի գլանիկին առանց զայն ճնշելու, Գլանիկին վրայ ալ կայ անագեայ ամենաբարակ թերթ մը:

Արդ, երբ գործիքին բերնով կը խօսուի՝ բերնէն ելած թրթռային

ալեաց միջոցով կը թրթռայ նաև գործիքին մէջ գտնուած թիթեղը . այս թիթեղին վրայ գտնուած սլաքը կամ գրիչը ձայնից հնչման ժամանակ ինքն եւ կը թրթռայ : Արդ սլաքը թրթռացած ժամանակ, երբ դպչի գլանի վրայ եղած անագեայ բարակ թերթին, ամէն անգամ այս թերթի վրայ բարակ հետք մը կը թողու, թէպէտ սլաքը չի ճնշեր, բայց այն թեթև շօշափումն իսկ բաւական է : Արդ երբ մէկը խօսի այս գործիքին մէջ պէտք է դարձնէ նաև գլանիկը, այն ատեն սլաքն ալ հետզհետէ ընդունած ձայներուն համեմատ կը գծէ անագեայ թերթին : Այս միջոցով բովանդակ իմաստն կամ խօսքը կը գծուի թերթին վրայ . արդ նոյն իմաստը կրկնել տալու համար, բաւական է թրթռացնել այն առաջին թիթեղը՝ որ կը թրթռայ ձայներն ընդունած ժամանակ :

Հսկայ քնդանօր . — Այս ժամանակիս յորում բովանդակ օդն կտրծես լի է վառօդի անախորժ հոտով՝ այս նոր գիւտն մեծ օգտակարութիւն եւ ծառայութիւն ունի :

Հսկայ թնդանօթին գտողն է գաղղիացի գնդապետն Տը Պօժ : Այս քնասիչ եւ հարուածող մեքենային առաւելութիւնքն են, ըստ քննութեան եւ վկայութեան զինուորական անձանց, ամենամեծ պարզութիւն եւ դիւրութիւն գործածութեան :

Բովանդակ պողպատէ է շինուած . եւ ահաւասիկ կը դնեմք հոս իր գլխաւոր չափերն . 37 եւ կէս տակաւաչափ կը կշռէ . 11 մեդր եւ 20 հարիւրորդամեդր է երկայնութիւնն, արտաքին տրամագիծն է 4 մեդր եւ 4 հարիւրորդամեդր, իսկ բերնոյն տրամագիծն է կէս մեդր : Վառօդի խղիկը կրնայ ընդու նեղ 150—200 հազարակրամ վառօդ, եւ կրնայ տասնևութ քիլոմեդր հեռաւորութեամբ արձակել 600 հազարակրամ ծանրութեամբ գնդակ մը . այս գնդակը եթէ 3 քիլոմեդր հեռաւորութեամբ իյնայ՝ կրնայ ծակել 80 հարիւրորդամեդր հաստութեամբ պողպատէ տախտակ մը :

Անտարակոյտ այս թնդանօթս ցարդ գտնուածներուն մէջ ամենէն ահաւոր եւ զօրաւորն է, եւ Արուեստահանդիսին մէջ ալ, ուր դրուած է 'ի ցոյց եւ 'ի տես հասարակաց, ամենուն ուշադրութիւնը կը գրաւէ :

Ելլուպիոյ զանազան տէրոշքեանց պարտքերը . — Բովանդակ Ելլուպիոյ պարտքն է 117 միլիառ . որք այսպէս կը բաժնուին .

Իտալիա 11 միլիառ Գալղիա 31 միլիառ Ռուսիա 18 միլիառ
Անգղիա 18 » Աւստրիա 9 » Գերմանիա 10 »
Բոլոր միւս տէրութիւնք միանգամայն 20 միլիառ :

Թորակցողքիւն յԱնգղիա: — Անցեալ տարի Անգղիոյ թղթատունը բաժնեց 2, 362, 990, 000 նամակ, յորոց 11, 000, 000 ապահովագրեալ, և 47 միլիոն հեռագրալուր ուղղեց աշխարհիս չորս կողմը, առանց համբուռ արտաքին և լրագրական հեռագրալուրներն:

Փոխանակագրոց թիւն էր 9, 563, 000, որոց համագումարն էր 23, 000, 800 սղեռլին (որ է 95 միլ. ֆունտ):

Ենթաճովեան երկարուղի: — Մեծ ամերիկեան գործատուն մը ներկայացուցեր է վերջերս ընդարձակ ընդձովեայ երկաթուղւոյ մը շինութեան ծրագիրն, այսինքն 'ի Պուէնոս-Այրէսէ մինչև 'ի Մոնթէվիտէօ: Այս յանգուգն և միանգամայն ահաւոր ձեռնարկը պարզ երեակայական կրնար համարուիլ՝ եթէ ներկայացնողք ծրագրին հետ չմիացնէին նաև ամենամանրամասն և չնչին հաշիւներն և չափակցութիւնք:

Երկաթուղին ըստ ծրագրին պիտի մեկնի 'ի Պուէնոս-Այրէսէ մինչև 'ի Փուէրա-Լարա, ասկէ ալ մինչև 'ի Լա Փլադա, և յետոյ մինչ 'ի Մոնթէվիտէօ: Եթէ այս ծրագիրը հաստատուի և ընդունելի լինի, ձեռնարկողք նոյն տարւոյն մէջ պիտի սկսին շինութիւնն և կը յուսան տասնհինգ տարուան մէջ լմացընել: Գծին բովանդակ երկայնութիւնն է 250 քիլոմէդր, ներքնածովեան ստորուղւոյն երկայնութիւնն է 40 քիլոմէդր, և ձեռնարկողք կ'ապահովցնեն որ 4 ժամուան և 8 վայրկեանի մէջ պիտի կարենան երթալ 'ի Պուէնոս-Այրէսէ մինչև 'ի Մոնթէվիտէօ: — Ամբողջ շինութեան ծախքը պիտի լինի 342, 976, 700 ֆունտ:

Քառասդարեան դատաստան: — Մօտ օրերս 'ի Վարչաւիա վերջացեր է 400 տարուան դատաստան մը:

Դատաստանին առարկան էր 40 հեկտար տարածութեամբ անմըշակ երկիր մը: Այս երկրին սահմանակից երկրատեարք յորդուոց որդի կը վիճէին այս կտոր մը երկրին վրայ, սկսեալ յամին 1490, և այժմ կը լսենք որ լմացուցեր են դատաստանը խաղաղութեամբ երկուց կողմանց:

